

LEGISLATÍVNA MODLITBA AKO SÚČASŤ ÚSTAVNÉHO SYSTÉMU USA

GILBERT FUTÓ

Inštitút politológie
Filozofická fakulta
Prešovská univerzita v Prešove
Email: gilbert.futo@gmail.com

Abstract:

Freedom of religion as a part of broader concept of freedom of conscience is one of the most precious rights held by a civilized men. First Amendment's Establishment Clause of the Constitution of the United States prevents government at least from establishing federal or state religions, discriminating, aiding or favoring one religion over the other and coercing individuals into religious participation. In 1983 the Supreme Court of the United States carved out an exception for opening state legislative session with a prayer. Based on a historical evidence the Court found that unless there is an indication that the prayer has proselytizing, advancing or disparaging effect, Establishment Clause does not preclude this type of prayer. In 2014 was the same practice upheld on a local government level (town board meetings).

Keywords:

Establishment clause, Legislative prayer, Religion.

Náboženská sloboda je jednou z fundamentálnych garancií ústavného systému Spojených štátov amerických (ďalej len „Spojených štátov“). Toto právo v sebe nezahŕňa len slobodné vyznávanie náboženského presvedčenia jednotlivcami, ale zasahuje širší koncept oddelenia duchovnej sféry od politiky zvrchovanej vládnej moci. Viera v Najvyššiu entitu má však v živote americkej spoločnosti svoje významné postavenie a v praxi nie je úplná separácia náboženstva a vládnej politiky dosiahnuteľná, ani žiadaná. To, či sú politické kroky v rozpore s federálnou ústavou je ponechané na uvážení súdnej vetvy. Tá rozhoduje, či politika vlád

(federálnej, štátnych alebo lokálnych) prekračuje ústavne prijateľnú mieru nastolenú prvým dodatkom. Odlišné interpretácie, mnoho pluralitných rozhodnutí a častý odklon od vytvorených testov skúmania Najvyšším súdom spojených štátov (ďalej len „Najvyšším súdom“) ponecháva platnosť každého sporného opatrenia v neistote. Otváranie zasadnutí zastupiteľských orgánov modlitbou, praktika v Spojených štátoch známa pod označením „legislatívna modlitba“ (*legislative prayer*), sa stala rutinnou záležitosťou v štátoch, mestách aj Kongrese Spojených štátov (ďalej len „Kongres“) od jeho vzniku. Po začiatku procesu inkorporácie Listiny práv vzrástol tlak na nestrannosť štátnych a lokálnych vlád v oblasti legislatívnej modlitby. V rokoch 1983 a 2014 Najvyšší súd odpovedal na otázky o jej kompatibilitu s ústavou Spojených štátov.

Prvý ústavný dodatok

Už pred prijatím federálnej ústavy bolo v Nariadení pre správu Severozápadného teritória uznané, že náboženstvo, morálka a vedomosti sú nevyhnutné pre dobrú vládu a šťastie ľudstva (Hill, 1936, s. 334). Na jednej strane bola náboženská sloboda dôležitá pre slobodné vyznávanie akéhokoľvek presvedčenia a na strane druhej sa oddelením štátu od oficiálneho náboženstva alebo cirkvi snažila vyhnúť zatiahnutiu politickej sféry do rozhodovania o religióznych otázkach. Napriek tomu malo v období Americkej vojny za nezávislosť prinajmenšom osem kolónií štátnu cirkev a v štyroch z ostatných piatich bolo ustanovené štátne náboženstvo.¹ Snaha o oddelenie náboženstva od štátu

¹ *Engel v. Vitale*, 370 U.S. 421, 427 – 428 (1962).

pramenila priamo od otcov zakladateľov. James Madison, jeden z tvorcov Listov federalistov a účastník Ústavodarného zhromaždenia vo Filadelfii, v roku 1785 protestoval proti prijatiu návrhu zákona legislatívnym zborom štátu Virgínia, ktorým mala byť uložená daň na podporu učiteľov kresťanského náboženstva. V dokumente „Pamiatka a protest proti náboženskému výmeru“ predstavenom virgínskemu zhromaždeniu v pätnástich bodoch vysvetľuje svoje dôvody. Pokladá za fundamentálnu a nepopierateľnú pravdu, že náboženstvo alebo povinnosť, ktorú človek dlží svojmu Stvoriteľovi a spôsob jej výkonu, môže byť riadený len vlastným rozumom a presvedčením, nie násilným donútením.² Nasledovanie vlastného náboženského presvedčenia a svedomia považuje za neodcudziteľné právo a vytvorenie občianskej spoločnosti nemôže spôsobiť jeho obmedzenie, pretože povinnosť voči Stvoriteľovi predchádza vytvoreniu občianskej spoločnosti. Človek musí byť v prvom rade považovaný za subjekt podriadený „Správcovi vesmíru“ (*Governour of the Universe*), až potom za člena spoločnosti.³ Spoločenskou zmluvou sa človek nevzdáva práva na slobodný výkon náboženskej viery, ale všetci disponujú rovnakými právami.⁴ Zvýhodnenie jednej viery by znamenalo zneváženie iných. Cirkevné inštitucionalizovanie náboženstva bolo postavené do opozície k zachovaniu jeho čistoty a efektívnosti. Výsledkom cirkevného establishmentu mala byť pýcha a lenivosť duchovenstva, nevedomosť a podriadenosť laikov a v oboch prípadoch poverčivosť, bigotnosť a perzekúcia.⁵ Nielen že cirkev neprispieva k podpore občianskej vlády, ale navyše stavia duchovnú tyranii na ruinách občianskej autority, čím podporuje tyranii politickú. Vznik cirkevného establishmentu bol prisudzovaný panovníkom snažiacim sa zničiť slobodu verejnosti.⁶ Spojené štáty boli vnímané ako azyl perzekvovaných a utláčaných členov všetkých národov a náboženstiev. Prijatie zákona zvýhodňujúceho jeden druh viery by zničilo umiernenosť a harmóniu medzi vtedajšími náboženskými prúdmi (sektami).⁷

Táto argumentácia presvedčila zákonodarný zbor, aby návrh daňového zákona odložil na neurčito a namiesto neho prijal v roku 1786 zákon z dielne Thomasa Jeffersona ustanovujúci náboženskú slobodu.⁸

Zákon uznal, že Všemohúci Boh stvoril myseľ človeka slobodnú a všetky pokusy o jej ovplyvnenie potrestaním alebo uložením obmedzení v oblasti verejného života plodia farizejstvo a hanebnosť. Boh ako pán tela a mysle človeka si nevybral za nástroj rozširovania svojho náboženstva donútenie a všetci, ktorí sa snažia prinútiť človeka podporovať iné náboženské presvedčenie sú považovaní za hriešnikov a tyranov. Právo na slobodu vyznania bolo vyhlásené za prirodzené právo ľudstva (*natural right of mankind*), a preto zákon ustanovil, že „žiaden človek nebude nútený navštevovať náboženské miesta alebo podporovať náboženské praktiky alebo duchovenstvo, rovnako tak nebude nútený, obmedzovaný, obťažovaný alebo zaťažovaný fyzicky alebo materiálne, nebude trpieť kvôli svojim náboženským názorom alebo viere, ale všetci ľudia sa budú môcť slobodne hlásiť a argumentovaním zachovávať svoje názory v náboženských záležitostiach a tieto praktiky nijakým spôsobom neznížia, nezvýšia ani nijako inak neovplyvnia ich občiansky status (*civil capacities*).“⁹

Tieto myšlienky sa odrazili pri prijímaní federálnej ústavy v rokoch 1787-1791. Tvorcovia pôvodného textu na Ústavodarnom zhromaždení nepovažovali za potrebné vymenovanie všetkých občianskych práv, pretože nepredpokladali, že by federálna vláda mohla neprimerane zasiahnuť do tejto oblasti (Hamilton, 2002, s. 630). O ochranu práv sa mal postarať systém delby moci. Navyše ústavy jednotlivých štátov vo svojich Listinách práv už podobné záruky garantovali. Podmienky stanovené na ratifikačných konventoch však viedli novoustanovený Kongres k rokovaniu o pridaní Listiny práv k pôvodnému dokumentu. Na prvom zasadnutí Kongresu 8. júna 1789 predstavil J. Madison 39 doplňujúcich a pozmeňujúcich bodov (Gales, 1834, s. 450). Z nich bolo vytvorených Komorou reprezentantov sedemnášť ústavných dodatkov, ktorých redukciou v Senáte, bolo konečných dvanásť odoslaných štátom na ratifikáciu.¹⁰ Odmietnutím dvoch dodatkov štáty schválili desať ustanovení, ktoré po ratifikácii štátom Virgínia 15. decembra 1791 boli pripojené k ústave ako Listina práv (*Bill of Rights*). Pôvodne tretím, ale po neúspešnej ratifikácii prvých dvoch dodatkov sa stala prvým dodatkom náboženská klauzula (*establishment clause*) v spojení s klauzulou o slobodnom vyznávaní náboženstva (*free exercise clause*) v znení: „Kongres neprijme žiaden zákon týkajúci sa ustanovenia náboženstva alebo zabránenia jeho slobodného vy-

² MADISON, J.: A Memorial and Remonstrance Against Religious Assessments. General Assembly of the Commonwealth of Virginia, 1785. Prepis dokumentu dostupný na internete:

<<http://founders.archives.gov/documents/Madison/01-08-02-0163>> [10/30/2014].

³ Id. bod č. 1.

⁴ Id. bod č. 4.

⁵ Id. bod č. 7.

⁶ Id. bod č. 8.

⁷ Id. bod č. 11.

⁸ JEFFERSON, T.: The Virginia Act For Establishing Religious Freedom. General Assembly of the Commonwealth of Virginia, 1786. Prepis dokumentu dostupný na internete: <<http://www.virginiamemory.com/docs/ReligiousFree.pdf>> [10/30/2014].

⁹ Id.

¹⁰ Dodatočné deklaratórne a reštriktívne klauzuly. 1 Stat. 97.

znávania.“¹¹ Náboženská sloboda bola zverená pod ochranu oboch klauzúl. Vnútný rozpor medzi klauzulami spôsobuje kolíziu výkonu náboženskej slobody a slobody prejavu (náboženského charakteru) so zákazom ustanovenia štátneho náboženstva. Vláda musí zabezpečiť slobodný výkon náboženského presvedčenia, ale nemôže zájsť až tak ďaleko, aby jej politika mohla byť spájaná s danou vierou. Zámerom samotnej náboženskej klauzuly bolo zamedziť sponzorovaniu, finančnej podpore a aktívnemu angažovaniu sa zvrchovanej moci v náboženských aktivitách.¹²

Text klauzuly poukazuje na tri okruhy potrebujúce bližšiu interpretáciu. V prvom prípade ide o vertikálny dosah ustanovenia. V dobe prijatia dodatku sa zákaz vzťahoval len na federálnu vládu. Prijatím štrnásteho dodatku v roku 1868 a procesom inkorporácie Listiny práv prostredníctvom klauzuly o riadnom zákonnom procese bola v roku 1947 náboženská klauzula aplikovaná aj na štáty.¹³ V druhom prípade vzniká potreba definície náboženstva. Neexistencia presnej formuly ponecháva interpretáciu na uvážení Kongresu, ktorý definoval náboženskú vieru ako „vieru jednotlivca v spojitosti s Najvyššou existenciou (*Supreme Being*) zahrňujúcu povinnosti nadradené tým, ktoré vzrastajú z medziľudských vzťahov, ale ktoré nezahŕňajú politické, sociologické alebo filozofické stanoviská alebo iba morálne zásady jednotlivca.“¹⁴ Najvyšší súd sa pri interpretácii viery opiera o test skúmajúci úprimnosť a zmyslupnosť pozície viery v živote veriaceho.¹⁵ Vo všeobecnosti platí, že všetky relevantné náboženstvá sú zahrnuté v ústavnom zákaze. Najväčším problémom sa stáva tretí okruh hľadajúci odpoveď na otázku čo je to „ustanovenie“ náboženstva. Klauzula nezakazuje výlučne výsledok procesu prijatia štátneho náboženstva, ale aj okolnosti „týkajúce sa“ (*respecting*) jeho ustanovenia. Súdna vetva je poverená nakreslením čiary medzi prípustným a neprípustným typom vládnej politiky.

Interpretačné teórie náboženskej klauzuly

V roku 1802 píše T. Jefferson v slávnom liste Danburským Baptistom o náboženstve ako záležitosti, kto-

rá spočíva výlučne vo vzťahu medzi človekom a Bohom. Vláda má podľa neho dosah len na skutky a nie názory a náboženská klauzula múrom oddelila cirkev od štátu (*wall of separation*) (Oberg, 2009, s. 258). Na toto slovné spojenie nadviazal Najvyšší súd pri inkorporovaní klauzuly. Teória striktného oddelenia (*strict separation*) náboženstva od štátu ale nie je prakticky dosiahnuteľná. Najbližšou alternatívou sa stala teória neutrality (*theory of neutrality*). Vláda podľa nej nesmie použiť náboženstvo ako dôvod svojho konania alebo nekonania. Nemôže financovať náboženské skupiny, vykonávať náboženskú výučbu, spájať sekulárnu a sektársku edukačnú činnosť, používať sekulárne inštitúcie na vnútenie istého náboženstva, prikázať vykonávanie náboženských obradov, návštev religióznych inštitúcií alebo slávenie sviatkov a neutrálny postoj musí zachovávať v oblasti súperenia siekt.¹⁶ Štát alebo federácia nemôže vykonávať alebo pomáhať vykonávať náboženskú funkciu. V roku 1963 bol takto Najvyšším súdom anulovaný pennsylvánsky zákon vyžadujúci si pred začatím vyučovania na strednej škole prečítanie desiatich veršov z Biblie, po ktorých nasledovala Modlitba Pána.¹⁷ To, že prítomnosť študentov bola dobrovoľná a s písomnou žiadosťou od svojho zákonného zástupcu mohli byť ospravedlnení nič nemenilo na tom, že praktika mala náboženský charakter a jej zákonné vyžadovanie bolo považované za dostatočne „týkajúce sa“ ustanovenia štátneho náboženstva.¹⁸ Rovnakým spôsobom bol odmietnutý zákon štátu Alabama prikazujúci minútu ticha určenú na meditáciu alebo dobrovoľnú modlitbu.¹⁹

Teória neutrality neberie do úvahy úlohu náboženstva v spoločnosti. V tomto smere je prístupnejšia teória adaptácie (*accommodation theory*). Aj keď vláda nesmie ustanoviť oficiálne náboženstvo, nemôže ani propagovať sekularizmus v zmysle afirmatívnej opozície alebo prejavov nepriateľstva k náboženstvám, čím by došlo k preferovaniu neveriacich osôb pred veriacimi.²⁰ Americké inštitúcie sú založené na predpokladanej existencii Najvyššej bytosti a vládna politika nemôže byť k tomuto faktu indiferentná. Keď mesto New York povolilo študentom počas vyučovania opustiť priestory školy z dôvodu účasti na náboženskom vyučovaní alebo jeho praktikách, škola len uznala dôležitú úlohu výkonu náboženského presvedčenia pri výučbe študentov, nie protiústavne pomohla konkrétnemu náboženstvu.²¹ Avšak náboženská výchova akéhokoľvek charakteru na pôde školy počas zákonom stanovených povinných vyučovacích hodín je už protiústav-

¹¹ Ústava Spojených štátov amerických. U.S. Const. amend. I.

¹² *Walz v. Tax Commission of the City of New York*, 397 U.S. 664, 668 (1970).

¹³ *Everson v. Board of Education*, 330 U.S. 1 (1947). Odporcovia inkorporácie tvrdia, že klauzula nechráni práva jednotlivcov, ale spadá do sféry princípov federalizmu tým, že bráni federálnej vláde zasahovať do štátnych „náboženských“ právomocí. Bližšie pozri *Elk Grove Unified School District v. Newdow*, 542 U.S. 1, 49 – 50 (2004). Súhlasné stanovisko (Clarence Thomas).

¹⁴ Zákon o vojenskom náboře (*Selective Service Act of 1948*) 62 Stat. 613.

¹⁵ *United States v. Seeger*, 380 U.S. 163, 165 (1965).

¹⁶ *Zorach v. Clauson*, 343 U.S. 306, 314 (1952).

¹⁷ *Abington School District v. Schempp*, 374 U.S. 203, 207 (1963).

¹⁸ Id. s. 205, 225.

¹⁹ *Wallace v. Jaffree*, 472 U.S. 38 (1985).

²⁰ *Abington School District v. Schempp*, 374 U.S. 203, 225 (1963).

²¹ *Zorach v. Clauson*, 343 U.S. 306, 315 (1952).

ným napomáhaním.²² Teória adaptácie uvoľňuje náboženstvu väčší priestor. V prípade absencie ustanovenia alebo snahy o ustanovenie oficiálneho náboženstva, preferovania jedného vyznania nad druhým alebo donútenia participovať alebo podporovať isté náboženstvo, môže byť prijaté opatrenie v súlade s ústavou.²³

Ak vláda robí rozdiely medzi jednotlivcami alebo skupinami na základe viery, súd aplikuje najprísnejší typ súdneho skúmania (*strict scrutiny*) vyžadujúci sa preukázanie závažného vládneho záujmu pre túto diskrimináciu. Prostriedky na dosiahnutie cieľa musia byť „ušíť na mieru“ (*closely fitted*).²⁴ Ak opatrenie nemá zjavný diskriminačný charakter, súd aplikuje dva druhy testov. Prvý, *Lemonov* trojstupňový test skúma, (1) či má opatrenie sekulárny legislatívny zámer, (2) či jeho primárnym efektom nie je presadzovanie alebo potlačanie náboženstva a (3) či nevzniklo prílišné zapletenie sa (*excessive entanglement*) vlády do náboženskej sféry.²⁵ Skúmané vládne opatrenie musí dať na každú otázku pozitívnu odpoveď. Od testu nebolo nikdy oficiálne upustené, ale jeho odporcami bol označený za zlého démona, ktorého z jeho hrobky vyťahuje len snaha sudcov o zrušenie nežiaduceho zákona.²⁶ Prijateľnejšiu formu skúmania predstavuje od roku 1984 test podpory náboženstva (*endorsement test*).²⁷ Pri ňom sa súd pýta, či je výsledkom vládnej politiky komunikácia idey, že vláda podporuje alebo odmieta isté náboženstvo. Ak sa zámerne alebo aj neúmyselne stáva náboženstvo relevantným faktorom pri vnímaní vládneho opatrenia verejnosťou a jeho dôsledok má vplyv na pozíciu osoby v politickej komunite (pre svoju vieru sa môže cítiť vylúčená), je táto praktika vyhlásená za odporujúcu náboženskej klauzule.²⁸ Do úvahy je potrebné brať aj okolnosti sprevádzajúce spornú politiku.²⁹ Len názor racionálne zmýšľajúceho a objektívneho pozorovateľa (*reasonable/objective observer*), ktorý je oboznámený s textom, legislatívnou históriou a implementáciou zákona sa považuje za smerodajný.³⁰

Legislatívna modlitba

Špecifická kategória, a niekedy označovaná ako „vyrezaná“ výnimka aplikácie súdnych testov, je oblasť modlitby otvárajúcej zasadnutie legislatívneho alebo vo všeobecnosti zastupiteľského zboru. Už v období prijatia prvého dodatku sa Kongres angažoval v tejto oblasti. Obe komory prvého Kongresu začínali svoje rokovania modlitbou prostredníctvom voleného a z verejných financií plateného kaplána. Najprv Senát 25. apríla 1789 zvolil episkopálneho biskupa Samuela Provoosta³¹ a následne 1. mája Snemovňa reprezentantov zvolila presbyteriánskeho reverenda Williama Linna.³² Podľa zákona z 22. septembra 1789 bol kaplán každej komory každoročne honorovaný sumou 500 dolárov.³³

V roku 1983 riešil Najvyšší súd Spojených štátov súdny spor *Marsh v. Chambers*. Legislatívny zbor štátu Nebraska začínal každý rokovací deň od roku 1965 modlitbou vedenou kaplánom, ktorý bol platený z verejných financií sumou 319 dolárov mesačne.³⁴ Kaplán Robert E. Palmer bol členom presbyteriánskej cirkvi v štáte Nebraska. Modlitba bola vedená v duchu židovsko-kresťanskej tradície, ale po sťažnostiach v roku 1980 bol jej obsah upravený odstránením odkazov na Ježiša Krista a posunula sa do menej sektárskeho tónu s prvkami amerického občianskeho náboženstva.³⁵ Ernst Chambers, člen nebraského zákonodarného zboru, podal žiadosť o ukončenie tejto praktiky.³⁶ Prvostupňový federálny obvodový súd rozhodol, že samotná modlitba neporušuje náboženskú klauzulu, no platenie kaplána zo štátnych peňazí áno.³⁷ Odvolací súd odmietol prvky separovať a vyhlásil celé konanie za protiústavné.³⁸ Najvyšší súd rozhodnutie obrátil s tvrdením, že „vo svetle vyše dvestoročnej jednoznačnej a neprerušenej histórie nemôže byť pochyb o tom, že praktika otvárania legislatívnych zasadnutí modlitbou sa stala súčasťou štruktúry našej spoločnosti (*fabric of our society*). Vyzývanie Božej prozreteľnosti verejným orgánom povereným prijímaním zákonov nie je

²² *McCollum v. Board of Education*, 333 U.S. 203, 212 (1948).

²³ *Lee v. Weisman*, 505 U.S. 577, 587 (1992).

²⁴ *Larson v. Valente*, 456 U.S. 228, 247 (1982).

²⁵ *Lemon v. Kurtzman*, 403 U.S. 602, 612 – 613 (1971).

²⁶ *Lamb's Chapel v. Center Moriches Union Free School Dist.*, 508 U.S. 384, 398 – 399 (1993). Súhlasné stanovisko (Antonin Scalia).

²⁷ Pôvodne mal byť obmenou prvých dvoch stupňov *Lemonovho* testu. *Lynch v. Donnelly*, 465 U.S. 668, 691 (1984). Súhlasné stanovisko (Sandra D. O'Connor).

²⁸ *Id.* s. 692.

²⁹ Napríklad vyobrazenie jasličiek počas Vianočného obdobia je prezentácia tradičných symbolov všeobecne uznávaného sviatku. *Lynch v. Donnelly*, 465 U.S. 668, 681 (1984).

³⁰ *Wallace v. Jaffree*, 472 U.S. 38, 76 (1985). Súhlasné stanovisko (Sandra D. O'Connor).

³¹ U.S. SENATE: Journal of the Senate of the United States of America. Volume I, Gales & Seaton, 1820, s. 16.

³² U.S. HOUSE OF REPRESENTATIVES: Journal of the House of Representatives of the United States. Volume I, Gales & Seaton, 1826, s. 26.

³³ Zákon pre poskytnutie kompenzácie členom Senátu a Snemovne Reprezentantov Spojených štátov a úradníkov oboch snemovní (*An Act for allowing Compensation to the Members of the Senate and House of Representatives of the United States, and to the Officers of both Houses*) 1 Stat. 70, 71.

³⁴ *Marsh v. Chambers*, 463 U.S. 783, 785 (1983).

³⁵ *Id.* s. 793.

³⁶ *Chambers v. Marsh*, 504 F.Supp. 585, 586 (D. Neb. 1980). Federálny obvodový súd štátu Nebraska.

³⁷ *Id.* s. 592.

³⁸ *Chambers v. Marsh*, 675 F.2d 228 (1982). Federálny odvolací súd ôsmeho okruhu.

v tomto prípade ustanovením náboženstva, a ani krokom k jeho ustanoveniu. Je to jednoducho tolerovateľné uznanie všeobecne prijatých presvedčení ľudu tejto krajiny.³⁹ Obsah modlitby nebol považovaný za rozhodujúci, pretože nebolo vznesené žiadne obvinenie, že modlitba sa snaží presvedčaním získavať stúpcov, niekoho podporovať ani znevažovať iné náboženstvá alebo viery.⁴⁰ Bez aplikácie *Lemonovho* testu súd výlučne na základe historickej tradície schválil štátnu legislatívnu modlitbu. Nesúhlasné stanovisku sudcu Williama J. Brennana poukázalo na tento nedostatok. Prvý stupeň testu, a teda zámer modlitby je zreteľne náboženský, nie sekulárny. Primárnym efektom modlitby je prepojenie náboženskej viery a jej vykonávania s legislatívnym zborom. Nadmerné zatiahnutie politickej sféry do náboženskej oblasti pramení z potreby zvolenia kaplána alebo vyčlenenia financií na jeho honorár.⁴¹ Legislatívna modlitba mala narušiť slobodu svedomia reprezentantov ľudu ich donútením participovať alebo nesúhlasiť s modlitbou, čím by sa spor mohol preniesť na politickú úroveň.⁴²

V roku 2014 Najvyšší súd rieši podobný prípad v súdnom spore *Town of Greece v. Galloway*. Od roku 1999 mesto Greece v štáte New York s takmer 100 000 obyvateľmi začínalo verejné zasadnutia mestskej rady krátkou modlitbou.⁴³ Výber osoby vedúcej modlitbu bol ponechaný na uvážení pracovníčky mestského úradu. Pracovníčka v náhodnom poradí podľa brožúry Mestského sprievodcu (*Community Guide*) telefonicky kontaktovala náboženské organizácie so sídlom na území mesta, pokiaľ nenašla súhlasiacu osobu.⁴⁴ Prevaha kresťansky zameraných náboženských organizácií v meste sa odrazila na celkovej podobe praktiky. V rokoch 1999-2010 bolo vykonaných približne 130 spoločných modlitieb.⁴⁵ V dvoch tretinách prípadov sa modlitba odvoláva na Svätého ducha alebo Ježiša Krista, ktorý bol opisovaný ako „náš Spasiteľ“ a každá modlitba bola zakončená slovom Amen.⁴⁶ Častou žia-

dosťou kňazov bolo povstanie prítomných osôb, sklonenie hláv a participovanie na modlitbe slovami „modlime sa.“⁴⁷ V roku 2008 dve obyvateľky mesta (Susan Galloway a Linda Stephens) priniesli na prvostupňový federálny súd žalobu z dôvodu porušenia prvého dodatku. Súd síce zamietol podanie žaloby, ale odvolací súd aplikovaním testu podpory náboženstva rozhodol v prospech navrhovateľiek: „Akokoľvek dobre zamýšľané praktizovanie legislatívnej modlitby, ktoré tlmočí racionálne objektívnemu pozorovateľovi oficiálnu príslušnosť k danému náboženstvu, zistenú na základe súčtu všetkých okolností (*totality of circumstances*), porušuje jasný zákaz náboženskej klauzuly“.⁴⁸

Najvyšší súd rozhodnutie obrátil. Legislatívna modlitba má prinášať vážnosť rokovaniu mestskej rady, pripomenúť jej členom, aby prekonal drobné rozpory pre dosiahnutie vyššieho cieľa a má vyjadriť spoločnú aspiráciu smerom k spravodlivej a mierovej spoločnosti.⁴⁹ Obsah modlitby nemôže byť upravený predstaviteľmi mesta. Preto súd nevyžadoval úplnú neutralitu modlitby, ale podľa teórie adaptácie povolil sektársky obsah. Rôznorodosť má byť dosiahnutá zabezpečením kňazov rôznych náboženstiev, nie neutrálnym obsahom modlitby.⁵⁰ Len zámerným odmietnutím mesta vykonať modlitbu osobe na základe jej náboženskej príslušnosti, môže byť výber kňaza spochybnený. Inak musia menšinové skupiny rešpektovať prevahu kresťanstva na území komunity.⁵¹ Podobne ako v prípade *Marsh v. Chambers*, modlitba je v súlade s náboženskou klauzulou, leda v prípade znevažovania neveriacich alebo náboženských menšín, hrozby zatratením alebo kázania prestupu k inej viere.⁵²

Najspornejším bodom sa stal rozdiel medzi štátnym alebo federálnym zastupiteľským zborom a nižším, lokálnym orgánom. V prvých dvoch je otvorenie zasadnutí pre verejnosť dostupné len v limitovanom počte, tj. primárne je určené pre reprezentantov ľudu. Mestské zastupiteľstvo má odlišný (podľa nesúhlasného stanoviska Eleny Kagan)⁵³ hybridný charakter, keďže verejnosť má voľný prístup k zasadnutiam a okrem legislatívnych úloh prichádza často do kontaktu priamo s obyvateľmi mesta pri vybavovaní ich požiadaviek. Účasť obyvateľov na rokovaní zastupiteľstva je síce dobrovoľná, ale vo svetle aktívnej participácie na veciach verejných je pozitívnym a žiaducim prvkom. Otvaracia ceremónia nie je priamo súčasťou hlavného rokovania a občan môže počas nekonformnej modlitby opustiť miestnosť. Najvyšší súd rozhodol, že tento jav

³⁹ *Marsh v. Chambers*, 463 U.S. 783, 792 (1983).

⁴⁰ Id. s. 795.

⁴¹ Id. s. 797 – 798. Nesúhlasné stanovisko (William J. Brennan).

⁴² Id. s. 808 – 809.

⁴³ *Galloway v. Town of Greece*, 732 F.Supp. 2d 195, 197 (W.D.N.Y. 2010). Federálny obvodový súd západného distriktu štátu New York. Mestská rada slúži na rokovania o mestskej politike, hlasovanie o prijatí opatrení, uskutočňuje verejné pojednávania, odovzdáva ocenenia zaslúžilým obyvateľom mesta a celkovo zabezpečuje iné úkony spojené s chodom lokálnej jednotky.

⁴⁴ Id. s. 198. Od roku 2003 bol vedený zoznam všetkých kňazov, ktorí viedli otvorenia zasadnutí. S personálnou zmenou pracovníčky od roku 2005 sa tento zoznam stal dominantným nástrojom výberu kňazov.

⁴⁵ *Galloway v. Town of Greece*, 681 F.3d 20, 24 (2d Cir. 2012). Federálny odvolací súd druhého okruhu.

⁴⁶ Id.

⁴⁷ Id. s. 23.

⁴⁸ Id. s. 34.

⁴⁹ *Town of Greece v. Galloway*, 572 U.S. _ (2014). Slip. op. s. 6.

⁵⁰ Id. s. 10.

⁵¹ Id. s. 17.

⁵² Id. s. 14 – 15.

⁵³ *Town of Greece v. Galloway*, 572 U.S. _ (2014). Slip. op. s. 8. Nesúhlasné stanovisko (Elena Kagan).

nepredstavuje donútenie participovať na modlitbe na rozdiel od situácie v školskom prostredí.

V troch prípadoch súd anuloval štátnu legislatívu týkajúcu sa modlitby počas povinnej školskej dochádzky. Najprv v roku 1962 štát New York predpísal znenie modlitby, ktorá musela byť pred začatím každého vyučovania vyslovená študentmi: „Všemohúci Bože, uznávame našu závislosť na Tebe a prosíme Ťa o Tvoje požehnanie nám, našim rodičom, našim učiteľom a našej krajine.“⁵⁴ Legislatívne predpísaná náboženská činnosť je aj z pohľadu teórie adaptácie jasným protiústavným propagovaním (a krokom k ustanoveniu) oficiálneho náboženstva. O tridsať rokov neskôr bola zrušená modlitba počas stužkovej slávnosti. Aj keď je účasť na ceremónii dobrovoľná, význam stužkovej slávnosti je pre americký kultúrny život tak dôležitý, že študentov stavia do pozície nepriameho donútenia participovať na modlitbe.⁵⁵ Podobný donucovací efekt mala modlitba pred začatím školského futbalového zápasu.⁵⁶

V oblasti činnosti mestského zastupiteľstva podľa Najvyššieho súdu tento prvok nie je prítomný. Modlitba môže zástupcov verejnosti uraziť alebo vzbudiť pocit menejcnosti, ale urážka nie je vynútená.⁵⁷ Iná situácia by nastala, ak by členovia mestskej rady vyžadovali od verejnosti aktívnu účasť na modlitbe, alebo by naznačili, že odmietnutie participovať odsudzujú alebo na jeho základe rozhodnú o vznesených požiadavkách v neprospech namietajúcich občanov (žiadateľov).⁵⁸ Z rozhodnutí súdu je odvoditeľné, že (1) modlitba nemôže byť predpísaná politickým orgánom alebo jej obsah podľa neho upravený, ale (2) modlitba môže byť vedená príslušníkom náboženskej organizácie v sektárskom tóne, ale (3) nemôže mať hanlivý alebo konvertný charakter, (4) musí byť zabezpečená rôznorodosť náboženských vier zákazom diskriminácie medzi jednotlivými prúdmi a (5) dobrovoľnosť participácie nie je zárukou súladu s ústavou, pretože rozhodujúcim faktorom je miera donútenia osoby zúčastniť sa na praktike. Ak je súčasťou sporného opatrenia historická tradícia schválená tvorcami ústavy, nie je potrebné aplikovať žiaden z formálnych súdnych testov pre zistenie súladu s náboženskou klauzulou. Toto tvrdenie môže mať ale obmedzený dosah, ktorý zahŕňa výlučne oblasť legislatívnej modlitby na všetkých vládnych úrovniach. Je sporné, či aj v skutočnosti odmietnutie participovať na modlitbe nebude mať dopad na náboženské menšiny a či *Jeffersonovo* varovanie o znížení občianskeho statusu sa nestane realitou.

Záver

Snaha o vysvetlenie človekom nepochopiteľných javov viedla ľudí k viere v nadprirodzené bytosti alebo Najvyššiu existenciu, ktorá stvorila a môže naďalej riadiť svet. Viera má u každého jednotlivca iný význam a jej prejavy sú podmienené vedomím a svedomím osoby. Tvorcovia americkej ústavy videli, že viera sa nemôže stať súčasťou politiky bez toho, aby nedošlo k degradovaniu jedného alebo druhého. Oddelenie náboženstva od výkonu vládnych funkcií si vyžadovalo súdnu vetvu ako arbitra. Nejednotnosť pri interpretácii náboženskej klauzuly dala od jej inkorporácie vzniknúť viacerým testom pri posudzovaní ústavnosti prijatých opatrení. *Lemonov* test zámeru, efektu a zatiahnutia vlády do náboženskej oblasti bol prepracovaný v teste podpory náboženstva. Ten sa snaží zistiť, či racionálny pozorovateľ vníma vládnu politiku ako podporu alebo potlačanie náboženstva. Modlitba na začiatku zasadnutí zastupiteľských zborov má výnimočné postavenie v ústavom systéme Spojených štátov. Bez aplikácie konkrétneho testu boli na štátnej aj lokálnej úrovni schválené modlitebné praktiky na základe historickej tradície odvodené od obdobia vzniku federálnej ústavy. Na rozdiel od školských zariadení, nemá legislatívna modlitba donucovací charakter. Ústavne priechodný obsah by nemal znevažovať alebo zatracovať iné presvedčenie a vieru obyvateľov lokálnej územnej jednotky. Rozhodnutia Najvyššieho súdu sú v tejto oblasti dôsledne ohraničené a nemali by mať väčší vplyv na iné vládne opatrenia. Zastupiteľské zbory federácie, štátov, krajov aj miest tak môžu naďalej otvárať svoje zasadnutia modlitbou.

Literatúra:

- Abington School District v. Schempp, 374 U.S. 203 (1963).
 Dodatočné deklaratórne a reštriktívne klauzuly. 1 Stat. 97.
 Engel v. Vitale, 370 U.S. 421 (1962).
 Everson v. Board of Education, 330 U.S. 1 (1947).
 GALE, J.: Annals of the Congress of the United States. Volume I, Gales & Seaton, 1834.
 Galloway v. Town of Greece, 681 F.3d 20 (2d Cir. 2012). Federálny odvolací súd druhého okruhu.
 Galloway v. Town of Greece, 732 F.Supp. 2d 195 (W.D.N.Y. 2010). Federálny obvodový súd západného distriktu štátu New York.
 HAMILTON, A., MADISON, J., JAY, J.: Listy federalistov. Kalligram, 2002.
 Chambers v. Marsh, 504 F.Supp. 585 (D. Neb. 1980). Federálny obvodový súd štátu Nebraska.
 Chambers v. Marsh, 675 F.2d 228 (1982). Federálny odvolací súd ôsmeho okruhu.

⁵⁴ Engel v. Vitale, 370 U.S. 421, 422 (1962).

⁵⁵ Lee v. Weisman, 505 U.S. 577, 592 (1992).

⁵⁶ Santa Fe Independent School Dist. v. Doe, 530 U.S. 290 (2000).

⁵⁷ Town of Greece v. Galloway, 572 U.S. _ (2014). Slip. op. s. 21.

⁵⁸ Id. s. 20.

- JEFFERSON, T.: The Virginia Act For Establishing Religious Freedom. General Assembly of the Commonwealth of Virginia, 1786. Prepis dokumentu dostupný na internete: <<http://www.virginiamemory.com/docs/ReligiousFree.pdf>> [10/30/2014].
- Lamb's Chapel v. Center Moriches Union Free School Dist., 508 U.S. 384 (1993).
- Larson v. Valente, 456 U.S. 228 (1982).
- Lee v. Weisman, 505 U.S. 577 (1992).
- Lemon v. Kurtzman, 411 U.S. 192, 612 (1973).
- Lynch v. Donnelly, 465 U.S. 668, 691 (1984).
- MADISON, J.: A Memorial and Remonstrance Against Religious Assessments. General Assembly of the Commonwealth of Virginia, 1785. Prepis dokumentu dostupný na internete: <<http://founders.archives.gov/documents/Madison/01-08-02-0163>> [10/30/2014].
- Marsh v. Chambers, 463 U.S. 783 (1983).
- McCullum v. Board of Education, 333 U.S. 203 (1948).
- OBERG, B.: The Papers of Thomas Jefferson, Volume 36: 1 December 1801 to 3 March 1802. Princeton University Press, 2009.
- Santa Fe Independent School Dist. v. Doe, 530 U.S. 290 (2000).
- Town of Greece v. Galloway, 572 U.S. _ (2014).
- U.S. HOUSE OF REPRESENTATIVES: Journal of the House of Representatives of the United States. Volume I, Gales & Seaton, 1826.
- U.S. SENATE: Journal of the Senate of the United States of America. Volume I, Gales & Seaton, 1820.
- United States v. Seeger, 380 U.S. 163 (1965).
- Ústava Spojených štátov amerických.
- Wallace v. Jaffree, 472 U.S. 38 (1985).
- Walz v. Tax Commission of the City of New York, 397 U.S. 664, 668 (1970).
- Zákon o vojenskom náboře (*Selective Service Act of 1948*) 62 Stat. 613.
- Zákon pre poskytnutie kompenzácie členom Senátu a Snemovne Reprezentantov Spojených štátov a úradníkov oboch snemovní (*An Act for allowing Compensation to the Members of the Senate and House of Representatives of the United States, and to the Officers of both Houses*) 1 Stat. 70.
- Zorach v. Clauson, 343 U.S. 306 (1952).